

Мотиви *срещу* проектозакона за гилдиите на
проектантите

Автор: Институт за пазарна икономика

Още в самото начало на американската автомобилна индустрия, една група фирми правят опит да монополизират надпреварата в техния сектор. През 1903 г. 11 производители на коли учредяват Асоциацията на лицензираните авто-производители под предлог, че ще предпазват обществото от “ненадеждни нови предприятия”. Авто-производителите нямат право да присъстват на пазара, ако не станат членове на Асоциацията и не плащат като членски внос процент от продажбите си. Асоциацията от своя страна има право да решава на кой да бъде предоставен такъв лиценз и на кой не. Един от първите отхвърлени кандидати е Хенри Форд. Неговата Ford Motor Company, създадена на 16 юни 1903 г., изглежда е точно това, което Асоциацията нарича “ненадеждно ново предприятие”. Въпреки отказа Хенри Форд остава в бизнеса и започва да преследва целта си да “превърне автомобила от лукс в необходимост”.... През първите 15 месеца в бизнеса Форд успява да продаде 1 700 автомобили, а след 10 години неговата компания произвежда 300 000 возила годишно, което е половината от производството на коли в САЩ, като до 1911 г. неговото производство е “нелегално” според гилдията.¹

Основният мотив *срещу* закон за картелизацията на даден сектор е това, че не можем да предвидим дали той няма да попречи на хора като Хенри Форд да влязат в бизнеса. Невъзможно е да околичествим потенциалната загуба от възпрепятстваната конкуренция. Все пак за хората, които все още вярват в легитимността на подобен закон, представяме следния коментар.

Бъдещият Закон за камарите на архитектите и инженерите в инвестиционното проектиране продължава традицията на монополизирането на отделни сектори чрез държавна принуда и доотгъпква пътеката за подобни регулации в други отрасли на икономиката. Въпреки че законопроектът е абсолютно несъвместим с основните принципи на отношенията в свободното общество (защото правителството ограничава свободата на договаряне и въвежда привилегирована позиция за група граждани), ще се опитаме накратко да посочим и няколко конкретни мотиви *срещу* него. Считаме, че е важно да обърнем внимание на някои конкретни и преки ефекти от законопроекта, както и да напомним как подобен сигнал променя стимулите на всички участници в икономиката.

Законът създава две квази-държавни гилдии, като на тях се падат изключителните права да решават кой има право и кой не да участва на пазара на проектантски услуги. Разбира се с официалния мотив, че така се защитават “обществените интереси”, гилдиите придобиват статут на картелна структура от възможно най-негативен за конкуренцията вид: създадена и подкрепяна от държавата, без възможност независими играчи да влязат на пазара или да сформират независима гилдия. Преките ефекти от принудителната монополизация на двата сектора съдържат най-малкото следното:

- натиск нагоре върху цените на проектантските услуги; нещо повече, гилдиите ще “определят и актуализират” минималните цени на проектантските услуги (чл. 6, т. 7)
- ограничено предлагането на тези услуги, както и стимули за създаване на черен пазар на проектантските услуги;

---

¹ Откъс от статията “How Henry Ford Zapped a Licensing Monopoly” in *Ideas on Liberty*, December 2001.

- по-малко стимули за подобряване на качеството на тези услуги;
- повече стимули за неформално практикуване на тези професии със всичките фискални ефекти от това;
- липса на механизъм на пазарен подбор и следователно среда за динамично повишаване на производителността в тези сектори.

Законопроектът съдържа имплицитно признание за слабостта на съдебната система и неефикасността на защитата на правата на собственост и изпълнението на договорите в българската среда за правене на бизнес. Така например според чл. 5 гилдиите “оказват съдействие за защита на авторските права на архитекта и инженера”, а пък според чл. 6 (т.б) те “спомогат за разрешаване на спорове между техни членове и между членовете им и трети лица”. Законодателното признание за недобра съдебна система е сигнал за предпазливост при инвестиции в България.

Държавата продължава да произвежда *позитивни* права, като в конкретния случай става дума за *право да работиш като архитект или проектант*. (За друга група позитивни права вж. линк към “Илюзията на социалната приватизация”). Освен тоталната им нелегитимност, те представляват nonsens в контекста на отношенията между рационални хора, които участват в доброволна размяна.

Разходите по прилагането на закона (включително създаването и поддържането на регистри, провеждане на процедури по издаване на лицензи и др.) ще бъдат прехвърлени върху потребителите на проектантските услуги. Въпреки че е трудно да оценим какъв ще е обемът на тези разходи, вероятно ще има тенденция към тяхното увеличаване поради липсата на мотивация за ефективно харчене на чуждите ресурси.

Накрая, но не и по-важност, това е още един пример, с който могат да се аргументират представителите на други професии, когато решат да лобират за принудителна картелизация на техните сектори. Припомняме, че в икономика, която се състои от принудително монополизирани сектори, не могат да бъдат регистрирани плодовете на конкуренцията, между които са покачваща се производителност и доходи, повече и по-различни възможности за заетост, повече добавена стойност за потребителите, т.е. икономически просперитет.